

## PEETER OLESKI ÜLEMLAUL FAKTOGRAAFIALE

**Peeter Olesk. Filoloogia tõeline tähendus. Koostanud Simo Runnel. Tartu: Ilmamaa, 2008. 455 lk.**

55-aastaselt Peeter Oleskilt ilmus detsembris 2008 raamat „Filoloogia tõeline tähendus”. Raamatu 455 leheküljel on 59 Oleski kirjutist, ilmumisandmed viidete ja märkustega, nimeloend ja Simo Runneli järelsõna. Raamat on eeskujulikult koostatud ja komponeeritud. Oleski kohta on antud otsesõnaline iseloomustus: „Peeter Oleskile on omased

kõrged moraalsed nõudmised. Ta hindab ka tüütu töö tegemist, kui see on vajalik töö viljadest rõõmu tundmiseks. Inimeste juures peab ta lugu põhjalikusest ja universaalsusest, osates ise kirjutada asjatundlikult peale humanitaarteaduste ka reaaltadustest, meenutades niiviisi oma keskkooliklassi kallakut” (lk 439). Siinkohal võiks meenutada Oleski minevikku: Tallinna 1. Keskkooli matemaatika-füüsika klassis õppis ta aastail 1969–1972. Siis tulid eesti filoloogia õpingud Tartu

Riiklikus Ülikoolis, järgnes okupatsiooni- aegne stagnatsioon oma piirangutega, seejärel iseseisvas Eesti Vabariigis juba n-ö karjäär kas mingi direktori või ministrina (muuhulgas isegi rahvastikuministrina!) ja lõpuks Tartu Tähtveres vabakunstniku amet. Viimasel ajal on ta silma hakanud kirjutistega meie kollase ajakirjanduse lipulaevas Õhtuleht. Selle väljaandega ei ole aga kõnesoleval raamatul tõsisemat seost.

„Filoloogia tõeline tähendus” liigub akadeemilistes sfäärides, eelkõige Tartu kultuuriruumis – seetõttu võib tänast Oleskit pidada ka mütoloogilise „Tartu Vaimu” üheks silmapaistvaimaks esindajaks. „Filoloogia tõelise tähenduse” lähtepunktiks on avapala „Kaks meest on rohkem kui kaks meest”, dateeritud 6. oktoobriga 2002. Siin edastab Olesk oma kujuteldava jutujamamise Gustav Suitsuga, kes teatavasti oli Tartu Ülikooli kunagine legendaarne kirjandusprofessor. Mainitud avapala avab ühemõtteliselt autori akadeemilise unistuse olla Gustav Suitsu mantlipärija. Seda unistust on läbivalt tunda. Kahtlemata on Olesk Suitsu postuumne õpilane.

Olesk on perfektne faktograaf, ja see on igati kiiduväärt. Tema põhilist metodoloogilist lähenemisviisi võikski iseloomustada kui biograafilis-bibliograafilist. Domineerima jääb seejuures selgelt väljajoonistuv morbiidsus: suhteliselt palju on nekrolooge, samuti mälestusi sellest, mis kunagi on olnud ja mida enam tagasi ei saa. Nii või teisiti, faktitäpsus on Oleski raamatu selgroog. Perfektse näite sellest annab aastal 1987 avaldatud „Materjale Gustav Suitsu eluloo kohta”. Faktitihedus on siin hämmastav. Kõik on täpselt fikseeritud, ja see on hea.

Võib-olla on Olesk isegi praeguse Eesti Vabariigi kõige täpsem faktograaf. Seda ka n-ö olmelises plaanis. Näiteks saame me lk 267 teada, et Harald Peebu viimasel suvel aastal

1998 tavatses Olesk pärastlõunati ja ilma ette teatamata siseneda, suitsukõrvaseks kaasas paar õlut, tagauksest (*sic!*) otse professori töötuppa, kus paari tunni jooksul räägiti kirjandusprofessori n-ö unustatud õpingukaaslastest. Sellist igalaadset faktograafiat on raamatus ohtrasti, ja kahtlemata on see igalaadsus teose suureks väärtuseks. Selles on Oleski unikaalsus ja õigustatus. Sest, olgem ausad, kui palju tänases Eestis on ikka professoreid, kes tolereeriksid tagaukse kaudu ja ilma ette teatamata nende töötuppa sisenevat õllepudelitega kultuuritegelast. Ja loomulikult on raske ette kujutada, mida oleks Gustav Suits niisugusest õllepudelitega sisenejast arvanud. Oleski nägemuses oleks professor Suits seepeale ilmselt vestelnud teemal „kaks meest on rohkem kui kaks meest”. Võib olla. Kõik võib olla. Gustav Suits enam ju ei kõnele. Tema eest kõneleb Olesk. Kuigi tegelikkus ei ole Oleski akadeemilist ambitsiooni täies mahus rahuldanud, sest kirjandusprofessori toolile istuma pole ta ise seniajani veel pääsenud.

Oleski teine (mitteametlik!) suunaja oli Nigol Andresen, keda tihtilugu peetakse eesti üheks olulisemaks vasakpoolseks intelligendiks, tüüpiliseks juunikommunistiks. Kõnesolevas raamatus on (lk 397) antud intrigeeriv iseloomustus Andresenile: „... romantiline – sest Nigol Andresen oli loomuldas romantik – riigikukutaja polnud mõelnud sellele, et kui sa oled otsustanud okupatsiooni kasuks, pead sa tegelema ka okupeeritud riigi haldamisega.” Kirjandusteadlasena oli Andresen faktiaustaja, lisaks aga veel eestiaege n-ö klassikalise eruditsiooni kehastaja ja olulisel määral Gustav Suitsu fänn. Kindlasti võime selles (piltlikult öeldes) Suitsu-Andreseni ühises kujundamistöös näha Teise maailmasõja järgse eesti humanitaaria vundamenti. Sellel alusel seisev Olesk on seega tüüpiline

eesti nõukogude intelligent, kelle küpsusaastaid märgatavalt kujundas veel kolmanda tegurina Eesti taasiseseisvumine oma sinimustvalge romantika, poliitilise karjääri võimaluste ja kultuuritegelaste liigitamisega kvislingiteks ning kollaboratsioonistideks.

Kõnesolevat raamatut ilmestab veel eriline, olesklik edevus, egotsentrism. Teisisõnu – tihti jääb mulje, et Olesk ei armasta mitte niivõrd sõna või filoloogiat, vaid eelkõige iseennast nii sõnas kui ka filoloogias. See mõjub häirivalt, vahel suisa koomiliseltki. Näiteks kirjutises „Elu ja teadus”, kus põgusalt kirjeldatakse Paul Ariste üht teaduskirjanduse kättesaadavust käsitlevat jutustamist Soome lingvistiga, lisab Olesk põhimõtteliselt: „Meil siin pole rohkem

kui hädapärast riiulijagu, kurtis soomlane ja küsis, kuidas teil Tartus on. Paul Ariste, niisugustes asjades muide väga tundlik, oli talle vastanud, et eks meil ole ka ikka midagi. Mis meil on, küsisin mina, teades omast käest, et mitu üldkeeleteaduslikku käsiraamatut olin ma akadeemikule ise kinkinud – noore tudengi lihtsameelsus, et üliõpilane võib neid lugeda, aga professor peab neid tundma” (lk 242). See on oluline ülestunnistus, sest just siin avaneb tegelik Olesk. Niisiis, mis oleks akadeemik Ariste olnud ilma üliõpilase Oleski kingitud „üldkeeleteaduslike käsiraamatuteta”, mida „professor peab tundma”!

TOOMAS LIIV